

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA BOLALAR BILAN TA'LIM JARAYONIDA INTERFAOL USLUBLAR VA PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARNI QO'LLASH USLUBIYATI

Imamova Nilufar Uktamovna
Maktabgacha talim fakulteti tyutori
Chirchiq davlat pedagogika universiteti

Dushabaeva Maxliyo Asrorovna
Maktabgacha talim yo'nalishi 22/2 gurux talabasi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti

Annotatsiya

Hozirda maktabgacha ta'lim tashkilotida ta'lim-tarbiya jarayoni sifati va samaradorligini oshirishda ta'limning zamonaviy usullaridan foydalanish jiddiy ahamiyatga ega. Buni amalga oshirish uchun esa, avvalo, pedagog-tarbiyachilarning o'zlari ilg'or pedagogik va axborotkommunikatsiya texnologiyalarini puxta o'zlashtirgan bo'lishlari kerak. Buning uchun ushbu masalalarni maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachilari bilan bevosita ta'lim jarayonida o'rganilmoqda. Xususan, pedagogik kengash, amaliy va nazariy seminar mashg'ulotlari xamda maslaxat-tavsiya berish jarayonida bu masala dolzarb bulib turibdi.

Kalit sozlar: Maktabgacha ta'lim, pedagogika, ta'lim samaradorligi, ta'lim jarayoni ta'lim metodlari.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalarning turlari va yo'nalishlari ko'p bo'lib, ulardan maktabgacha ta'lim tashkilotlarda ko'proq bola shaxsiga yo'naltirilgan ta'lim, didaktik o'yinlar, interfaol mashg'ulotlar, muammoli vaziyatlar yaratish, loyihalash metodi kabilar qo'llaniladi. Shu jumladan, maktabgacha ta'lim tashkilotida pedagogik kengashlar va boshqa tadbirlarni tashkil qilish va o'tkazishga zamonaviy yondashuvlardan biri sifatida belgilangan maqsad va vazifalarga mos keladigan ilg'or pedagogik texnologiyalar, interfaol usullardan foydalanish ham muhim o'rin tutadi.

Bulardan aqliy hujum va klaster (tarmoqlash) metodlari turli mavzularda ko'proq ishlatilib, turlicha talqin etiladi. Masalan, klaster usulining turli mavzularga moslashtirilgan holda qo'llanish shakllari klaster-chambarak, klaster-oval, klaster-yulduzcha, klaster-uzum shodasi va shu kabilardan iborat.

Klaster — bu interfaol usul hisoblanib, pedagogik-didaktik srategiyaning muayyan shaklidan iborat. U tarbiyalanuvchilarda fikrlash qobiliyatini kengaytirishga yordam beradi. Unda aniq bir ob'ekt tanlanib ob'ektning turli qirralari ochib beriladi va albatta tarbiyalanuvchilarda psixik protsesslarning rivojlanishiga yordam beradi. Bunda bolalarning ko'rishi, sezgisi, xayol tezligi, nutqi va albatta tafakkuri rivojlanadi. Bolalar xayol kilishga, o'ylashga, tasavvur kilishga, eng asosiysi esa, (xatomi, to'g'rimi) fikrlashgaharakatqiladilar. Bunday mashg'ulotlarda ishtirokchi tarbiyachilarni kichik guruhlariga ajratiladi yoki yakka tartibda topshiriqlar beriladi. Berilgan topshiriq-mavzulari yoki muammolarning yechimlarini topish uchun ularni mashg'ulot rahbari bilan hamkorlikda pedagogik va psixologik nuqtai nazarlardan tahlil etib, xulosalar umumlashtiriladi. Shunday usullardan maktabgacha ta'lim muassasasida bolalar bilan o'tkaziladigan mashg'ulotlarda qo'llash, tarbiyachilar bunday mashg'ulotlarni har turli qiziqarli shakllarda tashkil qilishlari mumkin. Shunday mashg'ulotlardan biri multfilmlar mavzusidagi mashg'ulotlarda qo'llaniladigan klaster usuli - multklaster bo'lib, bunday o'yin

shaklidagi mashg'ulotning maqsadi bolalarni xayolan tasavvur qilishga, topqirlikka, nutqi ravon bo'lishiga, so'zlarni topib gapirishga, gap tuzishga o'rgatishdir. Bu interfaol o'yinda bolalarga multfilm qaxramonlari tasvirlangan klaster namoyish etiladi va ularga oddiy savollar shaklida ifodalangan topshiriqlar beriladi. Bunda ularni ijodiy fikrlashga yunaltililadi.

Interfaol usullarda qo'llaniladigan yondashuvlardan yana biri Venn diagrammasi bo'lib, undan asosan ikki yoki undan ko'p tushunchalarni o'zaro qiyoslash, o'zaro tahlil qilish, ayrim jihatlarini aniqlash va xulosalar chiqarish maqsadlarida foydalaniladi. Maktabgacha ta'lim muassasasida ushbu usuldan tarbiyalanuvchilar uchun boshqotirma-o'yin shaklida ko'proq foydalaniladi. Bu o'yinda tarbiyalanuvchilarning tarbiyachi bergan yunalishga muvofiq berilgan mavzu bo'yicha mustaqil fikrlashlari tashkil qilinadi. Bolalar bir-biriga o'xshash predmet va hayvon, tabiat hodisalarining o'xshash taraflarini va asosiy farqlarini topadilar, ularning asosiy belgi va farqlarini o'yin orqali bilib oladilar, ularda mavzuning umumiy mohiyatini o'zlashtirish ko'nikmalari hosil qilinadi. Ushbu o'yin bir-birini kesib o'tuvchi ikkita yoki bir nechta doiralar chizilib, ularning har biri bitta tushuncha uchun ajaratiladi va boshqa doira bilan kesishgan (birbirining ichiga kirgan) qismida tegishli tushunchalarning o'xshash yoki farqli hamda boshqa aniqlanayotgan jihatlarini yozish shaklida olib boriladi

Interfaol usullarni qo'llash bosqichlari quyidagilardan iborat:

- tarbiyalanuvchilar guruxlarga bo'linadi, yozuv taxtasiga topshiriqni bajarish mohiyatini aks ettiruvchi sxema chiziladi yoki A-3 formatidagi qog'ozda oldindan tayyorlangan sxemani osib qo'yish mumkin.

- har bir bola guruh oldida o'z fikrini aytadi, u xato yoki to'g'ri fikr bo'lishidan qat'iy nazar, tarbiyachi buni qabul qiladi va mashg'ulot yakunida tegishli tuzatishlar kiritadi.

Quyidagi rasmda jismoniy tarbiya yo'nalishida badantarbiya mashqlari har birining boshlanishidagi gavdaning dastlabki holati ko'rinishlari shu mashqlarni bajarish ketma-ketligiga muvofiq tartibda aylanaklaster shaklida aks ettirilgan.

Bu dastlabki holat harakatlarini bajarish orqali bolalar keyingi mashqlarga tayyor turadilar.

1-mashk uchun dastlabki holat: Gavda tik turgan holatda, qo'llarmiz belda, oyoqlarmiz juftlashtirilgan;

2-mashk uchun dastlabki holat: Gavda tik turgan holatda, qo'llarmiz yonga tushirilgan, oyoqlarmiz yelka kengligida ochilgan juftlashtirilgan;

3- mashk uchundastlabki holat: tiz cho'kib o'tirgan holatda bosh ko'tarilgan holatda, qo'llarmiz yerga tekkiziladi;

4- mashk uchun dastlabki holat: Gavda to'g'ri tutilgan, oyoqlarni tizzadan bukib o'tirgan holatda, qo'llarmiz yonda, bosh to'g'riga qaratilgan;

5-mashk uchun dastlabki holat: Gavda oldinga egilgan, bir oz yerga engashgan holda qo'llar yerga tayangan, oyoqlar tizzadan bukilgan;

6-mashk uchun dastlabki holat: yerga o'tirgan holatda oyoqlarni uzatib qo'llarimiz yonda. Amaliy tajribadan ma'lum bo'ldiki, ta'limning innovatsion usullarini nafakat pedagoglar va katta yoshli maktab o'kuvchilari bilan, balki maktabgacha yoshdagi tarbiyalanuvchilar bilan xam o'tkazish mumkin. Bu orkali bolalarda turli vazifalarini oson o'zlashtiradilar, o'rganganlarini uzoq muddat xotiralarida saqlab, turli xolatlarda o'rinli foydalanishga o'rganadilar. Natijada bolalarning o'ziga ishonchi oradi, mustaqil fikrlash, xulosalarini erkin bayon etishga o'rganadilar.

Yangi modellar

Maktabgacha ta'lim vazirligi maqsadi - barcha bolalarni teng asosli va yuqori sifatli maktabgacha ta'lim tizimiga qamrab olish. O'zbekistonda uzoq qishloq punktlari bor, u yerda bolalar bog'chalari yo'q, shunday ekan, maktabgacha ta'lim olishning imkoni yo'q. Qamrovni ta'minlash uchun MTV tomonidan o'qitishning muqobil shakli - oilaviy MTMLar faoliyatini yo'lga qo'yishga doir qaror ishlab chiqildi.

Maktabgacha ta'lim tizimini tanqidiy o'rganish va yanada takomillashtirish yuzasidan takliflar ishlab chiqish bo'yicha komissiya tashkil etildi. Komissiya tomonidan maktabgacha ta'lim sohasidagi qonunchilik undagi bo'shliqlar, korrupsiya va boshqa huquqbuzarliklarni yuzaga kel-tiruvchi normalarni aniqlash nuqtayi nazaridan tahlil etildi. Shuningdek, maktabgacha ta'lim sohasida davlat siyosatini samarali ro'yobga chiqarishga to'sqinlik qiluvchi tizimli muammolarni aniqlash hamda kompleks o'rganish ishlari amalga oshirildi. Shunga ko'ra O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi ishlab chiqilib, uni amalga oshirishni ko'zlovchi "Yo'l xaritasi" da 2019—2024 va 2025—2030-yillarda maktabgacha ta'lim tizimini rivojlantirishning maqsadli ko'rsatkichlari belgilandi. Konsepsiya o'rta va uzoq muddatli istiqbol uchun maktabgacha ta'lim tizimini rivojlantirish maqsadlari, vazifalari, ustuvorliklari va bosqichlarini belgilab berdi. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi maktabgacha ta'lim sohasini rivojlantirishga yo'naltirilgan dasturlar va kompleks chora-tadbirlarni ishlab chiqish uchun asos bo'ladi. Hujjat malakali pedagog kadrlar yetishmovchiligi, davlat MTTlarining to'lib ketganligi, moddiy-texnik holatining nomuvofiqligi hamda davlat o'quv-metodik materiallari bilan past darajada ta'minlanganligi muammolarining hal etilishini nazarda tutadi. Xususan, 2030-yilgacha maktabgacha ta'lim bilan qamrab olingan bolalar miq-dorini joriy 38,1 foizdan 80,8 foizgacha orttirish vazifasi qo'yilgan. Shu bilan birga, MTV tomonidan ta'lim muassasalari quvvatlari-ning kuchaytirilishi davom ettiriladi: 2021-yilga kelib o'rinlar miqdori yangi MTMLarni ochish hisobiga 56,8 foizga (2030-yilga kelib — 132,3 foizga) ortadi, hamda davlat-xususiy sherikligi va respublikaning chekka tumanlari uchun dolzarb muqobil maktabgacha ta'lim shakllari rivoj-lantiriladi. Keyingi yillarda pedagogik va boshqaruv kadrlariga alohida e'tibor qaratilmoqda. Ishlar ikki yo'nalishda olib boriladi: pedagoglar miqdorini orttirish va maktabgacha ta'lim tizimi xodimlarini tayyorlash, qayta tayyorlash, malakasini oshirish va rivojlantirishda yangi yondashuvlarni tatbiq etish. Konsep-siya bilan belgilangan

maqsadli ko'rsatkichlar respublika miqyosidan viloyat, tuman va shahar darajasigacha tushadi hamda ushbu natijalarga erishish uchun qay miq-dorda mablag'larining zarurligi to'g'risidagi hisob-kitoblar bilan asoslanadi. Demak, maktabgacha ta'limning ertangi porloq kelajagidan barchamiz umidvor va manfaatdormiz.

REFERENCES

1. Кобилова, Ш. Х., Сафарова, Ф. А., & Ахророва, Г. У. (2022). Перспективные возможности внедрения инклюзивного образования в жизнь сообщества. *Ta'lim va rivojlanish tahlili onlayn ilmiy jurnali*, 2(10), 441-443.
2. Кобилова, Ш. Х., Икромова, Н. Ф., & Болиева, Н. Т. (2022). Инклюзивное образование и его эффективность в социально-педагогической. *Ta'lim va rivojlanish tahlili onlayn ilmiy jurnali*, 2(10), 438-440.
3. Усаров, Ж. Э., Кобилова, Ш. Х. (2022). Инклюзив таълим ва унинг ижтимоий-педагогик омиллари. Халқаро тажрибалар ва ривожланиш истиқболлари, 1(3), 275-277.
4. Кобилова, Ш. Х., Абдурахимова, Д. (2022). Инклюзив таълимни ташкил этишдаги имкониятлар ва мавжуд муаммолар. Халқаро тажрибалар ва ривожланиш истиқболлари, 1(3), 267-268.
5. Кобилова, Ш. Х., Бобохонова, М. (2022). Кўриш нуқсонига эга шахслар нутқи ва мулоқотининг нутқий бўлмаган воситаларини ривожлантириш усуллари. *Образование и наука в XXI веке*, 5(24), 579-581.
6. Қодирова, Ф. У., Кобилова, Ш. Х. (2021). Таълим кластери асосида инклюзив таълимга жалб этилган ўқувчилар ҳаёт хавфсизлигини таъминлаш шарт-шароитлари. *Муаммо ва уларнинг ечимлари*, 2(2), 85-86.
7. Усаров, Ж. Э., Эшнаев, Н. Ж., Кобилова, Ш. Х. (2021). Педагогик инновацион таълим кластер лойиҳасини амалиётда қўллаш самарадорлиги ва истиқболлари. *Педагогик таълим кластери муаммо ва ечимлар*, 1(2), 305-313.
8. Қодирова, Ф. У., Кобилова, Ш. Х. (2021). Повышение качества инклюзивного образования в условиях педагогического инновационного кластера. *Педагогик таълим кластери*, 1(1), 109-115.
9. Усаров, Ж. Э., Кобилова, Ш. Х. (2021). Инклюзив таълимнинг назарий ва концептуал масалалари. *Фан таълим ва амалиёт интеграцияси*, 3(2), 37-45.
10. Усаров, Ж. Э., Кобилова, Ш. Х. (2021). Обеспечение безопасности жизни учеников с органиченными возможностями в процессе инклюзивного образования и его фактори. *Журнал научных и прикладных исследований*, 2(11), 19-21.
11. Rifktovna, A. D., Ergashevna, K. S. (2022). Narrative strategy as a kind of communication. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(7), 27-30.
12. Aflyatunova, D. R., Kamilova, S. E. (2022). The novel as a literary category. *Independent Kazakhstan: modern educational potential and achievements*, 1(2), 18-22.
13. Рустамова, Н. Б., & Афлятунова, Д. Р. (2022). Интертекстуальность в русской поэзии на основе творчества ФИ Тютчева и АС Пушкина. *Academic research in educational sciences*, 3(6), 165-170.
14. Афлятунова, Д. Р., Камилова, С. Э. (2022). Специфика творчества сухбата Афлатуни. *Theory and analytical aspects of recent research*, 2(1), 48-51.

15. Афлятунова, Д. Р., Камилова, С. Э. (2022). Повествовательная стратегия в литературоведении. *Suggestions and solutions*. 1(2), 223-227.
16. Кадырова, О. Х. (2022). Мотивы свободы и одиночества в поэзии Лермонтова и Усмана Насыра. Традиции и инновации в изучении и преподавании языков, 1(1), 173-176.
17. Kadirova, O. K. (2021). Comparative typological analysis of Russian-Uzbek literary relations in their historical development. *湖南大学学报 (自然科学版)*, 48(12).
18. Kadyrova, O. (2021). Information and communication technologies in the process of teaching foreign languages as the basis of an innovative approach to learning. *THEORETICAL & APPLIED SCIENCE Учредители: Теоретическая и прикладная наука*, (9), 649-651.
19. Kadyrova, O. K. (2021). Motivational basis for the formation of eastern and western literature. Мотивационная основа формирования восточной и западной литературы. *Журнал филологических исследований*, 6(3), 17-22.
20. Кадырова, О. Х. (2021). Использование учебного перевода как один эффективных приемов обучения русскому языку как иностранному в средней школе. Современное образование и воспитание, 1(1), 289-294.
21. Kadyrova, O. K. (2021). Foundations of artistic synthesis in the literatures of the west and the east at the present stage. *Innovative engineering and management research*, 10(01), 227-232.
22. Кадырова, О. Х. (2021). Информационно-коммуникационные технологии в процессе преподавания иностранных языков как основа инновационного подхода к обучению. *Теоретические и прикладные науки*, 101(09), 649-651.
23. Kadyrova, O. K. (2020). Professional pedagogical activity its types and structure. Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук, 1(12), 93-96.
24. Илёсов, Б. А., & Кадырова, О. Х. (2019). Поэзии А. Блока в узбекских переводах. *ПЕРЕВОДЧЕСКИЙ ДИСКУРС: МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫЙ ПОДХОД*, 1(2), 133-138.
25. Кадырова, О. Х. (2013). Русский язык 5 класс Книга для учителя. Маънавият, 1(1), 160.
26. Кадырова, О. Х. (2002). Межлитературные типологические сопоставления в процессе преподавания. Янги аср авлоди, 1(1), 96.
27. Кадырова, О. Х. (1995). Методика реализации сопоставительного подхода в профессиональной филологической подготовке студентов-билингвов Узбекистана (русская и родная литература).
28. Кадырова, З. З. (2021). Некоторые комментарии к интерпретации и противопоставлению аспектов терминов перефразирование и перифраз. *Теоретическая и прикладная наука*, 1(6), 486-489.
29. Кадырова, З. З. (2021). Лексические издания в формировании перифраза о первом перифразе в прозе Алишера Навои. *Журнал филологических исследований*, 6(1), 17-23.